

# לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יט, תשכ"ח



האקדמיה ללשון העברית  
מוגן בזכויות יוצרים

שרגא אברמסון

## מקור ללשון אחד של הרמב"ם

הרמב"ם באיגרתו לחכמי לונזיל, המתחילה "מי זאת הנשקפה כמו שחר" (תשובות הרמב"ם מהדורת ליכטנשטיין, חלק שני, דף מד עמוד ב) תיאר בדברים קצרים את מצב התורה והחכמה בכמה ארצות בזמנו, תיאור שנחשב לדוגמה לקיצור ולמיצוי, וזה לשונו:

הרי אני מודיע לכם שלא נשאר בזמן הזה הקשה, אנשים להרים דגל משה, ולדקדק בדברי רב אשי, אלא אתם וכל הערים אשר סביבותיכם, שאני ידעתי שאתם קובעים מדרשות תמיד, ושאתם בעלי בינה וחכמה. אבל בכל המקומות האלה אבדה תורה מבינים, רוב המדינות הגדולות מיתות, ומיעוטן גוססות, וכמו שלשה ארבעה מקומות חולים. בכל ארץ ישראל ובכל סוריא מדינה אחת, והיא אחלב, שבה מקצת חכמים ועסקיהם בתורה וכו'.  
הפסקה שפיזרתי מדויקת בתיאורה. והנה אף כאן, כמו בכל דברי הרמב"ם, רמזו לו דברי חז"ל והבליעם בלשונו. ומצאנו שדבריו מיוסדים בדברי הירושלמי. וזה לשון הירושלמי ביבמות סוף פרק ראשון:

תמן קרין למישא מיתה

למדי חולה

עילם וגווכאי גוססות<sup>1</sup>

1. מישא, מדי, עילם, גווכאי — שמות מדינות.

הרמב"ם רק שינה את סדר התיאור ; במקור : מתות, חולות, גוססות ; ובדברי הרמב"ם : מתות, גוססות, חולות. אבל כמות שאנו רואים, הכול כלשון חז"ל.

ר אובן סיוון

## לעניין "ארצות הברית"

ר' יצחק אבינרי טוען («לשוננו לעם» קפז), שהשימוש בארצות הברית בלשון יחיד «אנגליזיזמוס גס» הוא. לדעתו «ארה"ב תחליט», «ארה"ב מודיעה» מנהג זר הוא. האומנם ?

והרי ידוע, שהעברית מכנה שמות ערים וארצות בלשון יחיד ובנקבה, ותהא צורתו הדקדוקית של השם אשר תהא. כלום יש ספק, אם שמות ערים וארצות, כגון אדורים, אילים, אילות, בני ברק, גדרות, גדרותים, ירושלים, מקהלות, מחנים (ואת מחנים ואת מגרשיה'), מצרים, ספרוים, עטרות, ענתות ('עניה ענתות'), הקריות ('נלכדה הקריות), רחובות, רפידים, שטיס או שעלבים וכל פיוצא באלה, כלום יש ספק, אם לשון יחיד ונקבה הם ? ויש פאלה 755 במקרא בלבד.

יש בין השמות האלה שמות מקומות וחבלי ארץ בני שתי מלים, בצורת הסמיכות, כ«ארצות הברית»: חמות דאר, כסלות תבור, מערפות מים, עטרות שופן, קברות התאווה, רחובות הנהר, רמות גלעד. אין ספק, שכולם לשון יחיד ונקבה הם.

אנו קוראים בספר מלכים א' כפ, ג :  
'ויאמר מלך-ישראל אל-עבדיו הידעתם כיי-לנו רמת  
גלעד ואנחנו מחשים מקחת אתה מיד מלך ארם' (ראה גם  
יהושע כא, לו, דהיי"א, ו, סה).

האם יש הבדל כלשהו מבחינת המבנה הדקדוקי בין  
רמות גלעד לבין ארצות הברית?

השימוש ב'ארצות הברית' בלשון יחיד אינו אפוא  
"אנגליציזמוס" ר"ל. זוהי תפיסה של לשונות אדם רבות  
ושונות.

### הערות המערכת :

(מ"מ) לא באנו להכריע בדבר, והוא צריך עיון והכרעה  
באקדמיה. אולם יש לציין, שאינו דומה ארצות הברית  
לשמות מעין אלה שהובאו כאן. אילים, אדורים, אילות  
ודומיהם אינם לשון רבים לפי תוכנם, אלא רק  
צורת רבים להם, כמו השמות הפרטיים לבני אדם מעין  
נסים, רחמים, מופים, חופים וכדומה. בני ברק אינם בני  
אחדים, אלא עיר אחת; וכן הקריות אין משמען  
קריות רבות, אלא עיר אחת ושמה הקריות; הוא הדין  
גדרות, מחנים, שטים ועוד; רמות גלעד אינו שם לרמות  
רבות, אלא לעיר אחת בנחלת גד; ורחובות אין משמען  
לשון רבים של "רחוב", אלא עיר אחת ושמה רחובות.

אמת אין "הבדל כלשהו מבחינת המבנה הדקדוקי  
בין רמות גלעד לבין ארצות הברית". אבל יש הבדל מבחינת  
משמעו של החלק הראשון בשמות אלה לפי הבנתו של  
האדם המשתמש בהם. יש מקום לראות במלה ארצות שבשם

ארצות הברית משמעות של ארצות ממש, לשון רבים של ארץ, ארצות שנתקשרו בברית, כפי משמעו ההיסטורי של שם מדינה מאוחדת זו. מה שנאמר לעניין כל השמות הנ"ל אינו מתחייב בהכרח לעניין ארצות הברית.

מ"מ

## לעניין "וגו' - וכו'"

(«לשוננו לעם קפ"ז, עמ' 115—120)

מעיר לנו חכם מחכמי ירושלים:

כנגד הדוגמאות הרבות מדברי ראשונים, שיש בהם הבחנה בין וגו' לבין וכו' יש במקורות, ודווקא בכתבי־יד קדמונים, דוגמאות רבות של וגו' בסופן של מובאות שאינן מן המקרא:

«אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים וגו'» (תחילת כ"י אוקספורד של מס' עבודה זרה, מובא בהקדמת ש' אברמסון למסכת ע"ז, הוצ' ביהמ"ד לרבנים בניו יורק תשי"ז, עמ' xxx); «ביצה שנולדה ביו' טוב וגו'...» (ראש מס' יום טוב ב' שרידי ירושלמי, מהד' ל' גינצבורג, עמ' 154); «השוחט חיה וגו'...» (שם, פרק א' הל' ב, עמ' 160); «תמיד נשחט וגו'...» (שרידי ירושלמי ממס' פסחים, גנוזי שכטר כרך א', 445); «אילו הן עבדי מלוג וגו'...» (גנוזי שכטר ב, 266); «הארל וכל הטמאים וגו'...» (שם שם, 267); «שער פקודה עקביה בן מהללאל מטמא וגו'...» (ספרא פרשת נגעים, פרשה ג, ד, כ"י א"פ, הביאו י"נ אפשטיין,

מבוא לנוסח המשנה, עמ' 731). ועוד רבים כיו"ב, והעיר י"ג אפשטיין (שם, עמ' 732): "והקיצורים, כמו שראינו, ישנם כבר גם בכ"י ישנים של הספרא, שקיצרו את המשניות ע"י וגו', כמו בכ"י א"פ שהבאתי וכ"י אחרים (שבש"ג בהו' פינקלשטיין) ע"י וגו' או וכו' מתנ"י". וע"י גם ש' אברמסון, רב נסים גאון, עמ' 55, הערה.

## האקדמיה ללשון העברית

פרס מקרן על שם שמחה-זאב ומלכה זאלצמאן  
לעידוד חקר הלשון העברית

פרס בסך 3000 ל"י יינתן על הטוב שבמחקרים, שייכתבו על הנושא:  
"פעולת התיקונים בלשון מן תש"ח עד תשכ"ז ורישומה בהוראת הלשון בבית הספר".

כחומר ישמשו: דיוני ועד הלשון והאקדמיה ללשון העברית, הצעותיהם והחלטותיהם; מדורי תיקון הלשון בעיתונות; ספרים מיוחדים לתיקון הלשון; שאלוני בחינות והדרכה מטעם משרד החינוך והתרבות.

מחקר, המוגש לפרס תשכ"ט, לא יהא פחות משני גיליונות דפוס של 24,000 סימני דפוס בכל גיליון. המחקרים יוגשו בכתב מכונה ובארבעה עותקים. על גוף החיבור לא יציין המחבר את שמו, אלא פסוק או מימרה וכיו"ב, ויצרף מעטפה סגורה, ובה הפסוק או המימרה, ועל ידם שם המחבר ומענו. כל דבר אחר, העשוי לגלות את שם מחבר המחקר, פוסלו מהתחרות.

המשתתפים בתחרות מתבקשים לשלוח את מחקרם אל האקדמיה ללשון העברית, ת"ד 3449, ירושלים, לא יאוחר מיום א' במנחם אב תשכ"ט (1969).